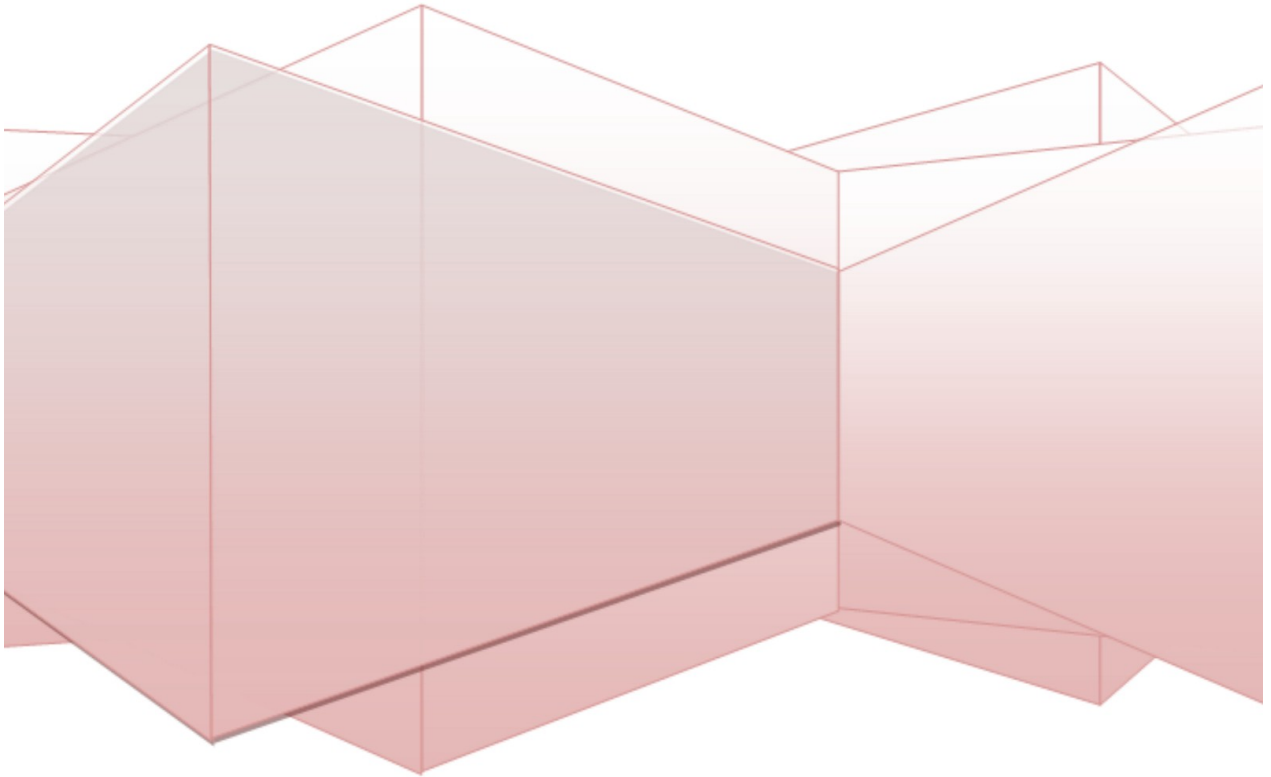

Ο Εκπαιδευτής Ενηλίκων

... σύμφωνα με τους Mezirow , Freire και Noye – Piveteau

Θανάσης Βασιλόγιαννης

Αθήνα, 2008

Θανάσης Βασιλόγιαννης

Ο Εκπαιδευτής Ενηλίκων

... σύμφωνα με τους Freire, Mezirow και Noye - Piveteau

Smashwords Edition, Σημειώσεις Άδειας

Αυτό το eBook παρέχεται δωρεάν, αλλά παραμένει στην πνευματική ιδιοκτησία του συγγραφέα. Μπορεί να αναπαραχθεί, να αντιγραφεί και να διανεμηθεί για μη εμπορικούς σκοπούς, εφόσον παραμένει στην ολοκληρωμένη αρχική μορφή του.

© Θανάσης Βασιλόγιαννης

Αθήνα, 2008

avasi@sch.gr

Εισαγωγή

Σε μια εκπαιδευτική διεργασία εντοπίζουμε τρεις παράγοντες που εμπλέκονται διαρκώς: τον εκπαιδευόμενο, το περιεχόμενο και τον εκπαιδευτή. Για να είναι αποτελεσματική αυτή η διεργασία, χρειάζεται να αναλύσουμε τη συμβολή καθενός εξ αυτών, χωρίς βέβαια να αγνοήσουμε το φορέα διοργάνωσης και το ευρύτερο περιβάλλον (κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό κλπ.). Σύμφωνα με τον Mezirow παραδοχές είναι το σύνολο των 'πιστεύω' κάθε ανθρώπου, οι αντιλήψεις μας δηλαδή για τον κόσμο. Σε αυτές περιλαμβάνονται κυρίως αυτά που θεωρούμε αδιαμφισβήτητα, οι προθέσεις και ο χαρακτήρας μας, καθώς και το πλαίσιο (ιστορικό, πολιτισμικό, βιογραφικό) στο οποίο αναπτύσσονται όλα αυτά.

Με την εργασία αυτή αναδεικνύονται ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή ενηλίκων σύμφωνα με τους Freire, Mezirow και Noye - Piveteau, καθώς και οι παραδοχές τους σχετικά με την εκπαίδευση ενηλίκων.

Ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή ενηλίκων

Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζονται ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή ενηλίκων, όπως προβάλλονται μέσα από επιλεγμένα αποσπάσματα κειμένων των Freire, Mezirow και των Noye - Piveteau. Θα εντοπίσουμε τις δομικές διαφορές τους και τα σημεία σύγκλισης μεταξύ τους, ενώ αμέσως μετά θα αναδείξουμε την δική μας θέση.

Ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή

Πλήθος θεωριών και μεθόδων έχουν προταθεί και υιοθετηθεί στα πλαίσια εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ένα ευρύ πεδίο εφαρμογών. Διακρίνουμε πλέον τέσσερα βασικά ρεύματα (παραδοσιακό, συμπεριφοριστικό, λειτουργικό και ανθρωπιστικό) ανάλογα με το πως αντιλαμβάνεται κάθε ομάδα την κατοχή της

γνώσης και τις διεργασίες που εκτελούνται κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης (Courau, 2000, σ. 25).

Κατά τον Freire, η ταπεινοφροσύνη του εκπαιδευτή δημιουργεί τα θεμέλια της αμφίδρομης επικοινωνίας με τους συμμετέχοντες. Συντονίζει και επιβλέπει τη διεργασία της μάθησης, χωρίς αυταρχισμό. Αναπτύσσει τη θετική διάθεση των συμμετεχόντων και διαμορφώνει κλίμα ενθάρρυνσης και συμμετοχής όλων. Ο εκπαιδευτής είναι ταυτόχρονα πολιτικός και κοινωνικός αγωνιστής. Δεν υπερασπίζεται τα δημοκρατικά ιδεώδη μόνο για τον εαυτό του, αλλά και για τους εκπαιδευόμενους και μάλιστα ανεξάρτητα από την κοινωνική ή πολιτική του θέση, ενώ προωθεί την αφύπνιση των συνειδήσεων των εκπαιδευόμενων και την κοινωνική αλλαγή.

Σύμφωνα με τον Mezirow, ο εκπαιδευτής υποστηρίζει, αλληλεπιδρά και ενισχύει τους εκπαιδευόμενους να διερευνήσουν με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση το περιεχόμενο που μελετάται και μέσω αυτού τις παραδοχές τους και ιδιαίτερα όσες από αυτές είναι δυσλειτουργικές. Ενισχύει έτσι την αυτοδύναμη ανάπτυξη της σκέψης και βοηθά τους εκπαιδευόμενους να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Ο εκπαιδευτής είναι πολιτιστικός αγωνιστής που αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση καθώς δρα σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του και υποστηρίζει την ελεύθερη συμμετοχή, την ενεργή εμπλοκή και τη συνεργατική μάθηση των συμμετεχόντων. Όλα αυτά για να ενισχυθούν οι συνθήκες της μετασχηματίζουσας μάθησης και οι εκπαιδευόμενοι να δράσουν σύμφωνα με τις προσωπικές τους αξίες. Προωθεί την ατομική αλλαγή, δια μέσου του κριτικού στοχασμού των παραδοχών οι οποίες έχουν διαμορφωθεί σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο.

Για τους Noye - Piveteau, ο εκπαιδευτής είναι ευέλικτος και μπορεί να αναλύει την εκπαιδευτική κατάσταση που του παρουσιάζεται. Έτσι επιλέγει τον τρόπο που θα λειτουργήσει μέσα στην ομάδα των συμμετεχόντων ώστε να υπάρχει μια ισόρροπη κατάσταση δημιουργικής ανάπτυξης των ατόμων και

αποτελεσματικής εφαρμογής του περιεχομένου. Ο ρόλος του ωστόσο φαίνεται να είναι κυρίως ‘εργαλειακός’ στη διεργασία της μάθησης. Ο εκπαιδευτής λειτουργεί όπως ένας μαέστρος. Εντοπίζει τις ανάγκες και τις επιθυμίες των εκπαιδευομένων, δημιουργεί θετικό μαθησιακό κλίμα και μοιράζεται την ευθύνη της δραστηριότητας με τους συμμετέχοντες. Οργανώνει το περιεχόμενο και την εκπαιδευτική πορεία και αξιολογεί τα αποτελέσματά τους.

Διαφορές και ομοιότητες

Ο Freire θέτει ως κύριο μέλημα του εκπαιδευτή την αντιστροφή της κοινωνικής αδικίας. Ο Mezirow προτάσσει την βοήθεια στους εκπαιδευόμενους να αξιολογήσουν κριτικά τα πιστεύω τους και να αλλάξουν όσα από αυτά είναι δυσλειτουργικά, επομένως προωθεί περισσότερο την ατομική αλλαγή. Οι Noye - Riveteau δίνουν σημασία τόσο στους συμμετέχοντες και τις αντιδράσεις τους όσο και στην διεξαγωγή του προγράμματος. Διακρίνουμε έτσι ένα δογματισμό εκ μέρους του Freire, δικαιολογημένο κατά τη γνώμη μας δεδομένων των συνθηκών κάτω από τις οποίες αναπτύχθηκε η θεωρία του, κάτι που οι άλλοι δεν φαίνεται να αποδέχονται.

Τόσο ο Freire όσο και ο Mezirow, δεν αρέσκονται σε ένα ουδέτερο ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων. Επιδιώκουν τη σύγκρουση με τις κατεστημένες αντιλήψεις, με επακόλουθο την απελευθέρωση και την αυτοδύναμη ανάπτυξη του ατόμου. Βέβαια αυτό δεν ισχύει για τον Freire με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο ισχύει για τον Mezirow. Ο πρώτος ασχολείται με την κοινωνική αλλαγή και τον πολιτικό ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων, ενώ ο δεύτερος ασχολείται με την κριτική αποτίμηση των προσωπικών αντιλήψεων και δια μέσου αυτής με την ατομική αλλαγή. Οι Noye - Riveteau παρόλο που αναμένουν από τους εκπαιδευτές να ενθαρρύνουν την ελεύθερη έκφραση και την αυτονομία των εκπαιδευομένων, κινούνται σε ένα συμβιβαστικό - ‘εργαλειακό’ ρόλο του εκπαιδευτή.

Για τον Mezirow οι επιθυμίες καθενός εκ των συμμετεχόντων έχουν ιδιαίτερη σημασία για τον εκπαιδευτή. Ο Freire πάει το ζήτημα ακόμα πιο πέρα και το θέτει στην υπηρεσία του συνόλου, ενώ οι Noye - Piveteau το περιορίζουν στην διάσταση του προκαθορισμένου σκοπού του προγράμματος.

Όλοι όμως συμφωνούν πως στην εκπαίδευση ενηλίκων οι εμπειρίες των ατόμων που συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα έχουν ιδιαίτερη σημασία. Θεωρούν μάλιστα τον εκπαιδευτή καταλύτη των αλλαγών που συμβαίνουν, όχι τόσο λόγω των γνώσεων και των ικανοτήτων του αλλά λόγω της στάσης του απέναντί τους. Αναλαμβάνει δηλαδή ένα πιο σύνθετο και απαιτητικό ρόλο.

Μια κριτική ματιά

Πιστεύουμε πως είναι χρήσιμο να αναφέρουμε το πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο διατυπώθηκαν οι απόψεις των συγγραφέων. Ο Freire λειτουργώντας σε ένα περιβάλλον όπου η φτώχεια και η εγκατάλειψη των ασθενέστερων αποτελούσε κανόνα, θέτει την εκπαίδευση στην υπηρεσία της κοινωνικής αλλαγής (Κόκκος, 2005, σ. 64). Ο Mezirow όμως που προέρχεται από μια αναπτυσσόμενη κοινωνία, εναποθέτει στην εκπαίδευση ενηλίκων το μετασχηματισμό της προσωπικότητας του ατόμου (ο.π., σ. 79). Τέλος οι Noye - Piveteau (2002, σ. 1) βασιζόμενοι στις εμπειρίες τους από την επαγγελματική κατάρτιση, παίρνουν αποστάσεις από όλες τις θεωρίες και επιλέγουν μια πιο πλουραλιστική - 'εργαλειακή' στάση. Με βάση αυτά τα δεδομένα δεν μπορούμε να διαφωνήσουμε με τη θέση κάποιου, γιατί αντιλαμβανόμαστε την επίδραση των συνθηκών στις αντίστοιχες απόψεις.

Θα συμφωνήσουμε με τους Noye - Piveteau (2002, σ. 1) πως “ο καλός εκπαιδευτής ... ξέρει να αναλύει την κατάσταση και να επιλέγει τις κατάλληλες διαδικασίες”. Θα ενστερνιστούμε την άποψη του Freire (2006, σ. 1) ότι “τα προσόντα... αποκτώνται σταδιακά ... παράλληλα με την πολιτική απόφαση ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι εξαιρετικής σημασίας”. Θα τονίσουμε τη θέση

του Mezirow (2007, σ. 3) πως “οι εκπαιδευτές ενηλίκων ... ενισχύουν τη στοχαστική δράση και τη μεγαλύτερη ενεργοποίηση των συμμετεχόντων”.

Διακρίνουμε έτσι την πολυπλοκότητα του ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων και το ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών που χρειάζεται για την εξάσκηση του λειτουργημάτων του. Ο εκπαιδευτής οφείλει να λάβει υπόψη του την κατάσταση που παρουσιάζεται μπροστά του σε όλο το φάσμα: Τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν. Το ευρύτερο περιβάλλον, τα ενδιαφέροντα, τις αγωνίες και τις προσδοκίες των εκπαιδευομένων. Τη δική του στάση απέναντι στους εκπαιδευόμενους, στα πλαίσια της διευκόλυνσής τους στην εκπαιδευτική τους πορεία.

Παραδοχές κατά, Freire, Noye-Piveteau & Mezirow

Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τις κύριες παραδοχές των συγγραφέων σχετικά με τρία θεμελιώδη κατά τη γνώμη μας ερωτήματα: Πως αντιλαμβάνονται τον εκπαιδευόμενο; Κάτω από ποιες συνθήκες αναπτύχθηκαν οι πεποιθήσεις τους; Ποιο είναι το κεντρικό στοιχείο της εκπαίδευσης ενηλίκων;

Οι παραδοχές

Διερευνώντας αποσπάσματα των κειμένων των Mezirow, Freire και Noye - Piveteau, εντοπίζουμε μια σειρά από βασικές θέσεις των συγγραφέων, που μπορούμε να τις ορίσουμε ως προσωπικές τους παραδοχές:

Ο Mezirow αντιλαμβάνεται το άτομο ως ελεύθερο και ανεξάρτητο υποκείμενο, με αποτέλεσμα να θέτει ως κύριο σκοπό των εκπαιδευτών ενηλίκων την ενίσχυση της αυτονομίας της σκέψης τους.

Ο Freire το βλέπει ως μια αλλοτριωμένη προσωπικότητα που χρειάζεται καθοδήγηση και έτσι θέτει την εκπαίδευση ενηλίκων

στην υπηρεσία της κοινωνικής και πολιτικής δράσης, με σκοπό την απελευθέρωση.

Για τους Noye - Riveteau που προέρχονται από το πεδίο της επαγγελματικής κατάρτισης, το άτομο και οι ανάγκες του είναι απλά η μία από τις συνιστώσες της εκπαίδευσης ενηλίκων που πρέπει να λάβουμε υπόψη για το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Το πλαίσιο ανάπτυξης

Τα πλαίσια βέβαια που αναπτύχθηκαν αυτές οι αντιλήψεις είναι εντελώς διαφορετικά:

Ο Mezirow, στο προστατευτικό για τους πολίτες της περιβάλλον των ΗΠΑ που ο ατομισμός αποτελεί σκοπό και ιδεολογία, προσδιορίζει ως απώτερο στόχο την χειραφέτηση και την αυτοδύναμη μάθηση των ενηλίκων, αλλά στο δοσμένο (από ποιους άραγε;) κοινωνικό τους πλαίσιο.

Όμως ο Freire που φυλακίστηκε, εξορίστηκε και έζησε με ανθρώπους φτωχούς, εξαθλιωμένους και εξαρτώμενους από τους πλουτοκράτες, δεν μπορεί παρά να δώσει πολιτική διάσταση στην εκπαίδευση και να ορίσει (ορθά!) την καταπολέμηση της κοινωνικής αδικίας ως στόχο της εκπαίδευσης.

Οι Noye - Riveteau στο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (οικονομικά ανεπτυγμένο, κοινωνικά συνεκτικό και πολιτικά δημοκρατικό) που αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη λεγόμενη 'κοινωνία της γνώσης' και επομένως στην επαγγελματική εκπαίδευση, θέτουν ως στόχο την πρόοδο και εξέλιξη του ατόμου, που με τη σειρά του θα συμβάλει στη συνολική πρόοδο του περιβάλλοντος που βρίσκεται.

Η ουσία της εκπαίδευσης ενηλίκων

Για τον Mezirow, η στοχαστική δράση, η ενεργοποίηση και ανάληψη πρωτοβουλίας από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους μέσα στο προστατευτικό περιβάλλον μάθησης που δημιουργούν οι εκπαιδευτές, παραιτούμενοι μέρους της εξουσίας τους, αποτελούν

κεντρικά στοιχεία της μαθησιακής διεργασίας των ενήλικων εκπαιδευόμενων. *‘Σημασία έχει αυτό που καθένας συμμετέχων θέλει να μάθει’* όπως ο ίδιος τονίζει. Θέλουν όμως όλοι να μάθουν; Θέλουν όλοι να αναλάβουν την ευθύνη - εξουσία της εκπαιδευτικής διεργασίας;

Ο Freire από την άλλη θέτει ως κεντρικό στοιχείο της εκπαίδευσης ενηλίκων τη συνειδητοποίηση της κατάστασης που βρίσκεται καθένας εκ των συμμετεχόντων, μέσω του κριτικού στοχασμού και την γνώση της ικανότητας για την αλλαγή αυτής της κατάστασης μέσω της ομαδικής δράσης. *‘Η σύγκρουση ενυπάρχει στη συνείδησή μας’* αναφέρει χαρακτηριστικά στο κείμενό του. Είμαστε όμως αποφασισμένοι να συγκρουστούμε με την κυρίαρχη κουλτούρα της εποχής μας; Έχουμε το σθένος να χάσουμε ακόμα και φίλους μας υποστηρίζοντας τις ιδέες μας;

Για τους Noye - Riveteau είναι απαραίτητο να συνειδητοποιήσουμε πως καμιά τάση της παιδαγωγικής δεν παίρνει υπόψη της όλες τις παραμέτρους της πραγματικότητας, με φυσικό επακόλουθο να υιοθετούμε ενδιάμεσες θέσεις ανάλογα με την κατάσταση που αντιμετωπίζουμε, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τους συμμετέχοντες με τις αντιδράσεις τους όσο και το περιεχόμενο με τους εκπαιδευτικούς στόχους. Όμως αυτή η διακήρυξη ουδετερότητας εκ μέρους τους μήπως αποτελεί πολιτική δήλωση αποδοχής του κατεστημένου που ενισχύει την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων και ιδεών (απασχολησιμότητα, flexicurity, ανταγωνιστικότητα κλπ) στην σύγχρονη Ευρώπη;

Σύνοψη

Προσπαθήσαμε να προβάλλουμε μια εικόνα του ρόλου και των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτή ενηλίκων. Κωδικοποιήσαμε τα κύρια στοιχεία των απόψεων των Freire, Mezirow και Noye - Riveteau και καταγράψαμε την σύγκλιση και απόκλιση των ιδεών τους. Στοχαστήκαμε πάνω στις απόψεις τους με θετική διάθεση και σκοπό να αναδείξουμε τη σπουδαιότητα του ρόλου που

αναλαμβάνει ο εκπαιδευτής ενηλίκων. Είναι επίσης απαραίτητο να συνειδητοποιήσουμε πως οι πεποιθήσεις μας επηρεάζουν τη σκέψη μας, τις απόψεις που διατυπώνουμε, τις μεθόδους και τις τεχνικές που επιλέγουμε στα πλαίσια του ρόλου μας ως εκπαιδευτές ενηλίκων. Η στρατηγική μας δεν μπορεί παρά να επηρεάζεται από τις απόψεις μας σχετικά με την γνώση και πως αυτή αποκτάται, την εξουσία και πως πρέπει να μοιράζεται(;) ανάμεσα στον εκπαιδευτή και τους εκπαιδευόμενους, την καθοδήγηση και μέχρι που είναι τα όριά της.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Courau, S. (2000), “Τα βασικά εργαλεία του εκπαιδευτή ενηλίκων”, Αθήνα, εκδόσεις Μεταίχμιο
- Freire, P. (2006), “Δέκα Επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν”, Αθήνα, εκδόσεις Επίκεντρο
- Mezirow, J. (2007), “Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση”, Αθήνα, εκδόσεις Μεταίχμιο
- Νογέ, D. - Ριβετεαυ, J. (2002), “Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή”, Αθήνα, εκδόσεις Μεταίχμιο
- Κόκκος, Α. (2005), “Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων: Θεωρητικό Πλαίσιο και Προϋποθέσεις Μάθησης”, Τόμος Α', Πάτρα ΕΑΠ

© Θανάσης Βασιλόγιαννης

avasi@sch.gr

Αθήνα, 2008

ISBN 9781301846528

9 781301 846528 >
